

КРАМАРЕНКО Л.І.,
канд. пед. наук, доктор філософії
Нікопольське педагогічне училище
Державного вищого навчального закладу
«Криворізький національний університет»

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У НІКОПОЛЬСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ

Анотація. У статті на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначено сутність і значення використання моніторингу як засобу забезпечення якості вищої освіти. Розглянуто функції моніторингу та проаналізовано процес його організації і проведення на прикладі Нікопольського педагогічного училища ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Аннотация. В статье на основе теоретического анализа научной литературы определены сущность и значение использование мониторинга как средства обеспечения качества высшего образования. Рассмотрены функции мониторинга и проанализировано процесс его организации и проведения на примере Никопольского педагогического училища Государственного высшего учебного заведения «Криворожский национальный университет».

Ключевые слова: мониторинг, мониторинг в образовании, педагогический мониторинг, назначение мониторинга, качество образования.

Ключові слова: моніторинг, моніторинг в освіті, педагогічний моніторинг, призначення моніторингу, якість освіти.

Annotation. In the article on the basis of the theoretical analysis of scientific literature the essence and importance of monitoring using as a means to ensure the higher education quality are defined. The monitoring functions are considered, and the process of monitoring organization and its carrying out on the example of Nikopol Primary School Teachers' Training College of the State Higher Educational Establishment 'Kryviy Rih National University' is analyzed.

Keywords: monitoring, education monitoring, pedagogical monitoring, monitoring purpose, the quality of education.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти України, враховуючи суспільні інтереси, пріоритетним напрямом визначає підвищення якості освіти і наголошує на оновленні її змісту та форм організації навчально-виховного процесу. Якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання

міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. Проблема забезпечення якості освіти є наскрізною в Болонському, Копенгагенському та Туринському процесах, відповідні програми заходів реалізуються як на регіональному, національному і галузевому рівнях, так і на рівні окремих навчальних закладів.

Одним із інструментів забезпечення якості освіти є моніторинг. Функції забезпечення моніторингу освітнього процесу держава бере на себе шляхом регулярного збору інформації, об'єктивного аналізу та прийняття відповідних рішень. Всебічний моніторинг навчально-виховного процесу дає змогу оперативно розв'язувати поточні проблеми, не чекаючи їх можливого розвитку.

Відповідно до Закону України “Про вищу освіту”, нормативних документів лабораторії моніторингу якості підготовки фахівців з вищою освітою при МОН України, Положення про Український центр оцінювання якості освіти, наказів та інструктивних листів МОН України, Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, Державного стандарту України /ISO 9001/ – /2000 JDТ умовою успішної діяльності вищого навчального закладу є наявність чіткої системи забезпечення і контролю якості освітніх послуг. Основним засобом вивчення якості освіти є моніторинг, система інструментарію якого здатна оцінити ефективність освітнього процесу та передбачити подальші кроки до її підвищення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки інтерес до моніторингу в педагогіці активізується. Сучасні дослідження акцентують увагу на управлінні якістю освіти (М. Поташник); управлінні якістю освіти на основі нових інформаційних технологій (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова); удосконаленні організації освітнього процесу (Л. Мойсеева); організації поточного відслідковування системи набутих знань, умінь і навичок (В. Аванесов та ін.); оцінюванні навчальних програм (Д. Кемпбелл) [3, 8, 9].

У теорії й практиці освіти існують різні підходи до моніторингу. Одні вчені та практики (П.Ф. Анісімов, В.М. Зуєв, О.М. Майоров, Л.В. Шibaєва) розглядають моніторинг як засіб удосконалювання системи інформаційного забезпечення управління освітою, інші (А.І. Галаган, В.С. Качерманьян, А.Я. Савельєв, Л.Г. Семушина) - підвищення ефективності стратегічного планування розвитку середньої й вищої професійної освіти. А.А. Орлов розглядає моніторинг у контексті підвищення якості управлінських рішень і при здійсненні педагогічних інновацій. В. О. Кальней, Н.Н. Михайлова, Н.А. Селезньова використовують моніторинг як засіб оцінки якості освіти. М.Б. Гузаїров, І.Н. Єлісеєв, А.Г. Сапронов розглядають моніторинг як інформаційну основу в системі оцінювання й управління якістю освіти на регіональному рівні, а І.В. Вавілова, Л.Є. Виноградова, С.А. Горбатков, В.С.

Лукманов, Т.Д. Макарова, Е.І. Мухортова, Н.Ш. Нікітін, Г.Б. Скок - на рівні навчального закладу, особистості педагога, студента, учня [1, 4, 5].

Натомість у сучасній українській педагогічній науці недостатньо розроблені підходи до виявлення критеріїв якості освіти, механізмів моніторингу та процесів його використання.

Мета статті – визначити заходи та розробити процедури забезпечення якості освіти в Нікопольському педагогічному училищі Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» (НПУ ДВНЗ «КНУ»).

Завдання дослідження:

- 1) на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначити значення використання моніторингу як засобу вивчення якості вищої освіти;
- 2) розглянути функції моніторингу;
- 3) дослідити процес організації і проведення моніторингу на прикладі Нікопольського педагогічного училища ДВНЗ «Криворізький національний університет»;
- 4) охарактеризувати навчальний заклад як об'єкт та базу дослідження.

Об'єкт дослідження – моніторинг якості професійної підготовки студентів педагогічного училища.

Предмет дослідження – зміст, рівні, напрямки педагогічного моніторингу на прикладі Нікопольського педагогічного училища ДВНЗ «Криворізький педагогічний університет».

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному розумінні моніторинг виконує роль процесу діагностування. Моніторинг використовується в різних сферах суспільної діяльності, а отже, належить до різних галузей наукового знання. Його застосовують в психології, медицині, педагогіці та інших науках. Аналіз наукової літератури дає підстави вважати, що залишилося мало галузей наукового знання, де б не використовувався моніторинг.

Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельников розглядають моніторинг як механізм контролю й відстеження якості освіти, постійне спостереження за навчально-виховним процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату або першочерговим пропозиціям, що дозволяє виявити тенденції розвитку системи освіти [1, 4, 5].

Отже, моніторинг – це спеціально організований, постійний, цільовий контроль і діагностика стану освіти на базі систематизації наявних джерел інформації, а також спеціально організованих досліджень і вимірювань з метою зіставлення реального стану з очікуваними результатами, відстеження ходу будь-яких процесів за чітко визначеними показниками [7].

Призначення моніторингу – забезпечення зворотнім зв'язком всіх учасників освітнього процесу, що дозволяє вносити послідовні зміни в хід реалізації освітньої програми з метою підвищення її якості та результатів [7].

У педагогіці моніторинг має свої етапи становлення й розвитку. Інтерес до моніторингу як явища педагогічного процесу вперше виник в 30-ті роки ХХ століття. Шлях становлення та розвитку моніторингу у світовій системі педагогіки, за дослідженням О. Локшиної [2, 5], пройшов три етапи: структурування змісту освіти; проведення міждержавних моніторингових досліджень; завершення формування моніторингу як цілісної системи.

Одне з найбільш ґрунтовних досліджень освітнього моніторингу виконано О.М. Майоровим. У його роботі [6] розглянуті не лише історія становлення моніторингу, а й подана розгорнута класифікація видів моніторингу за різними ознаками, сформульовані вимоги до інформації зворотного зв'язку, визначені основні функції. За визначенням вченого, моніторинг в освіті – це система збору, обробки, збереження і поширення інформації про освітню систему або окремі її елементи, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку [6].

З точки зору В.І. Андреева педагогічний моніторинг являє собою “системну діагностику якісних і кількісних характеристик ефективності функціонування і тенденцій саморозвитку освітньої системи, включаючи її цілі, зміст, форми, методи, дидактичні й технічні засоби, умови і результати навчання, виховання і саморозвитку особистості і колективу” [1].

Моніторинг в освіті – це система збирання, обробки, зберігання і поширення інформації про освітню систему або окремі її компоненти, яка орієнтована на інформаційне забезпечення управління, що дозволяє робити висновки про стан об'єкта у будь-який момент часу і дає прогноз його розвитку [7].

Отже, педагогічний моніторинг – це форма організації, збору, збереження, обробки та розповсюдження інформації про педагогічні системи, що дає можливість безперервного стеження за їх станом і прогнозування відповідно їхнього розвитку.

Якість освіти – інтегральна характеристика системи освіти, яка відображає ступінь відповідності досягнутих реальних освітніх результатів та умов освітнього процесу нормативним вимогам, соціальним і особистісним очікуванням [7].

Проте аналіз досліджень моніторингу в галузі освіти засвідчив, що існує ще цілий ряд невирішених проблем як методологічного, так і прикладного характеру.

Розглянемо як відбувається моніторинг якості підготовки студентів у Нікопольському педагогічному училищі Державного вищого навчального закладу «Криворізький педагогічний університет» [7].

Якість освіти має такі складові: якість освіти (знань, способів вирішення завдань); якість методів навчання і виховання (організації, мотивації і контролю навчальної діяльності); якість освіченості особистості (засвоєння знань, умінь та навичок, моральних норм); сформованість професійної і життєвої компетентності випускників.

Моніторинг якості підготовки фахівців на будь-якому етапі в училищі – це одночасно і перевірка якості діяльності викладача, якості організації навчального процесу, основним результатом якого виступає комплексна підготовка фахівця до самореалізації у суспільстві.

Моніторинг проводиться на рівнях:

- викладач – предметно-циклова комісія – відділення – училище;
- студент – група – курс – відділення – училище;
- навчальна дисципліна – цикл підготовки – навчальний план.

Моніторинг якості освіти у Нікопольському педагогічному училищі Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет» здійснюється навчально-методичною комісією відповідно до нормативно-правових документів та Положення. До складу навчально-методичної комісії входять заступники директора з навчальної, навчально-методичної, гуманітарної освіти і виховання студентів, завідувач відділень, завідувач виробничої практики, соціальний педагог, керівники творчих лабораторій. До проведення моніторингу залучаються й інші фахівці, голови предметно-циклових комісій, керівники тимчасових творчих об'єднань залежно від напрямку і змісту досліджень. Склад навчально-методичної комісії для проведення моніторингу затверджується наказом директора училища.

Метою моніторингу в училищі є забезпечення ефективного об'єктивного інформаційного відображення стану якості вищої освіти, відстеження динаміки якості наданих освітніх послуг, ефективності управління якістю підготовки фахівців.

Основними завданнями моніторингу в училищі є здійснення методичного керівництва різними видами робіт, пов'язаними із забезпеченням якості підготовки фахівців в училищі, а саме:

- розробка нормативно-методичного забезпечення системи контролю якості освіти; визначення показників та чинників забезпечення якості освіти;
- наукові розвідки щодо перспектив розвитку вищої освіти і педагогічна експертиза навчально-виховної діяльності училища в контексті стратегій розвитку вищої школи;

- вивчення та узагальнення стану організації навчальної та методичної роботи відділень і предметно-циклових комісій училища;
- експертиза та моніторинг, розробка експертних схем аналізу навчальних планів, освітньо-професійних програм і освітньо-кваліфікаційних характеристик, засобів діагностики на відповідність державним стандартам;
- організація і проведення анкетування студентів і викладачів з питань якості освіти;
- розробка та апробування системи комплексного рейтингування викладачів училища (діагностика науково-методичного забезпечення викладання навчальної дисципліни, методика діагностики науково-педагогічної діяльності викладачів, орієнтовні норми контролю та критерії якості викладання, орієнтовна схема аналізу відвіданого заняття, методика діагностики “Викладач очима студентів”, “Рейтинг викладача” (думка колег), схема самоаналізу діяльності викладача тощо);
- розробка методик самодіагностики успішності студентів (за результатами різних видів контролю - поточного, тематичного, підсумкового; виконання індивідуальних планів, самостійної роботи тощо);
- розробка орієнтовного графіка внутрішньоучилищного контролю;
- розробка рекомендацій для прийняття управлінських рішень за результатами аналізу якості освіти;
- підготовка пропозицій щодо формування планів видання (придбання) наукової, навчальної та методичної літератури на основі аналізу науково-методичного забезпечення якості освіти;
- підготовка і проведення науково-практичних, навчально-методичних конференцій, семінарів, тренінгів, круглих столів, педагогічних читань, майстер-класів тощо; видання матеріалів перелічених заходів; публікації позитивного досвіду у фахових виданнях;
- підготовка і участь у процедурах самоаналізу та комплексної оцінки діяльності училища;
- науково-дослідницька робота викладачів, керівництво студентською дослідницько-пошуковою роботою.
- підготовка щорічних звітів діяльності структурних підрозділів і училища в цілому;
- проведення соціологічних досліджень, анкетування, опитування, соціометричних та соціально-психологічних досліджень щодо конструктивних, гуманних відносин у колективі;
- спостереження за навчальним процесом (проведення декад, фестивалів методичної творчості викладачів, проведення відкритих занять, контрольне відвідування адміністрацією, взаємовідвідування тощо), метою якого є визначення шляхів його інтенсифікації, зокрема за рахунок підвищення рівня його організації, використання інноваційних освітніх технологій,

впровадження результатів творчо-пошукових та науково-дослідницьких робіт, активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищення рівня кваліфікації викладачів, більш ефективного використання навчальних, кадрових, інформаційно-комунікаційних, матеріальних і технічних ресурсів;

- розробка та впровадження технологій стандартизованого тестування якості навчання;

- розроблення пакетів контрольних завдань, тестів для оцінювання навчальних досягнень та проведення інших форм атестації абітурієнтів, студентів і випускників училища;

- соціальний моніторинг, метою якого є дослідження сучасного стану регіонального освітнього середовища, вивчення попиту на освітні послуги, які пропонує училище; визначення рівня компетентнісної підготовки випускників, задоволення якістю освіти випускників роботодавцями; вирішення питань профорієнтації та працевлаштування випускників тощо;

- вивчення та узагальнення досвіду інших ВНЗ I-II рівнів акредитації щодо діяльності експертних служб та моніторингових досліджень; взаємодія та співпраця з провідними ВНЗ, МОН України, відділами управління якістю освіти;

- аналіз матеріалів моніторингу і проектування системи управління якістю освіти.

Об'єктами моніторингу в училищі є:

1. Навчальне середовище (контингент студентів, його диференціація; кадрове (педагогічне) забезпечення).

2. Навчальний процес (аналіз стартового, проміжного та підсумкового контролю за рівнем навчальних досягнень).

3. Якість та результативність педагогічної діяльності викладачів.

Моніторинг у педагогічному училищі здійснюється за різними напрямками залежно від його мети, рівня здійснення й обстежуваного об'єкта. До основних напрямків моніторингу в училищі належать:

- реалізація державної політики у сфері вищої освіти, контроль за дотриманням структурними підрозділами, предметно-цикловими комісіями, викладачами училища законодавчих актів та нормативно-правових документів про вищу освіту;

- оснащеність навчального процесу;

- рівень навчальних досягнень у розрізі окремих студентів, групи, курсу, відділень;

- вивчення та узагальнення стану організації навчальної та методичної роботи предметно-циклових комісій, відділень;

- вивчення стану відповідності навчальних та робочих навчальних програм нормативних та вибіркового дисциплін встановленим нормам;
- організація управлінської діяльності;
- організація та проведення директорських контрольних робіт, комплексних контрольних робіт;
- підведення підсумків екзаменаційних сесій тощо.

Залежно від обраних напрямків у навчальному закладі використовуються різні види вимірювань: педагогічні, дидактичні, соціологічні, психологічні, статистичні тощо.

Реалізація моніторингу передбачає організацію постійного відстеження й накопичення даних на основі:

1. Документів і матеріалів, отриманих у ході:

- акредитації та ліцензування;
- державної підсумкової атестації випускників;
- підвищення кваліфікації та атестації педагогічних працівників.

2. Результатів планових і спеціально організованих моніторингових досліджень.

Отримана у процесі моніторингу інформація має відповідати таким вимогам: об'єктивність (відображення реального стану справ); точність (мінімальність у похибках вимірювань); повнота (оптимальність джерел інформації); достатність (прийняття обґрунтованих рішень); систематичність (приведення різноджерельної інформації до спільного знаменника); оперативність (своєчасність інформації); доступність (реальність вирішуваних проблем).

Висновки. Підсумовуючи сказане, варто наголосити, що моніторинг в освіті – це сучасний механізм управління її якістю. Він допомагає відстежувати та своєчасно коригувати будь-який процес в освіті. Але при цьому слід пам'ятати, що тільки той студент, який чітко уявляє мету свого навчання, може бути вмотивований до свідомих дій, спрямованих на позитивну динаміку якісного зростання; а той викладач, який зацікавлений в результаті, буде постійно працювати над своїм професійним рівнем, буде самоудосконалюватись, запроваджуватиме ефективні методики навчання та виховання, і тільки тоді він надаватиме такі послуги студентам, які б задовольнили потреби сьогодення.

Бібліографічні посилання

1. Андреев В.И. Проблемы педагогического мониторинга качества образования / В.И.Андреев //Известия Российской Академии Наук. - № 1. - 2001. - С. 37.

2. Бачинський П.І. Моніторинг якості управління загальноосвітніми навчальними закладами / П. Бачинський // Ефективність державного управління: Зб. наук. пр. - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006.-Вип.11.- С.205-209.
3. Гура О. І. Психолого–педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико–методологічний аспект: Монографія. / О.І. Гура – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332с.
4. Лукіна Т.О. Освітній моніторинг як складова частина управлінської діяльності в ЗНЗ//Управління освітою. - 2006.-№4.- Вкладка №1.- С.1.
5. Ляшенко О.І. Концептуальні засади моніторингу якості освіти //Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи.- К.: К.І.С.,2004.-С.21-2
6. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. Книга 1/А.Н.Майоров. – Спб.: Издательство «Образование-Культура», 1998. – 344с.
7. Положення про моніторинг якості освіти у Нікопольському педагогічному училищі Державного вищого навчального закладу «Криворізький національний університет». – Нікополь, 2013. – 5 с.
8. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу професійної підготовки [Електронний ресурс].